

Қарағанды облысының білім беру ұйымдарында мұражайлар құру жөніндегі жұмыс алгоритмі

Педагогикалық ұжым, оқушылар, ата-аналар мектепте мұражай ашу туралы шешім қабылдады. Қандай мұражай? Не үшін? деген сұрақтар туындайды.

Бұл мәселелер қазіргі уақытта өлкетануға, білім беру ұйымдарындағы мұражай педагогикасына, мектеп мұражайларын құруға деген қызығушылық артқан кезде өте маңызды.

Мұражай құру бойынша жұмысты келесі жағдайлар болған кезде ғана бастауға болады:

- мұражай тақырыбы тандалды, оның бейіні анықталды;
- негізінен мұражай заттарын - болашақ экспозицияның экспонаттарын іздеу және жинау аяқталды;
- жиналған материалдарды есепке алу жолға қойылды (қабылданған нысан бойынша);
- мұражай экспозициясы арналған нысанның, оқиғаның және т.б. тарихы зерттелді, тарихи анықтама жасалды;
- экспозицияның тақырыптық құрылымы, мектеп мұражайының тақырыптық-экспозициялық жоспары әзірленді, келісілді және бекітілді;
- экспозиция мен мұражай қорларын орналастыруға арналған оқшауланған үй-жайлар бар;
- жас мұражайтанушылардың активі, оның білім беру-тәрбие қызметін жүзеге асыра алатын педагогтар, ата-аналар, ерікті көмекшілер қатарынан музейге жәрдемдесу кеңесі құрылды;
- мұражай тұжырымдамасы мен оның коллекцияларына негізделген білім беру қызметі бағдарламасы жасалды;
- өлкетану жұмысы бойынша әлеуметтік әріптестермен, мемлекеттік мұражайлармен және т.б. байланыс орнатылды.

Мектеп мұражайларын құру кезінде ескеру қажет негізгі ерекшеліктер:

- атаулылық (мұражай балаларға қызықты болуы керек);
- балалардың оны құруға тікелей қатысуы.

Мектеп мұражайын ашу мәселесін білім беру ұйымының Қамқоршылық кеңесі немесе педагогикалық кеңес шешеді. Мұражай ашу туралы шешім қалалық / аудандық білім бөлімімен келісіледі және мектеп директорының бұйрығымен ресімделеді. Мектеп директорының мектеп мұражайын құру туралы бұйрығында мұражайдың бейіні және оның жетекшісі көрсетіледі. Құжатқа қол қойылған күн және мұражайдың құрылған күні болып саналады. Білім беру ұйымының директоры және мұражай басшысы қордың сақталуы мен мұражай қызметіне толық жауап береді.

Мұражайдың атауы мен бейіні. Мұражай атауын тұжырымдау - мұражай шығармашылығының жауапты процесі. Мұражай атауы мұражайдың мәртебесін, мұражай желісіндегі орнын, бейінін, құжаттау,

білім беру және тәрбие функциясының ерекшелігін көрсетуге арналған маңызды ақпараттық мәнге ие.

«Мектеп мұражайы» сөз тіркесі мұражайдың мәртебесі, оның функциялары және мұражай желісіндегі орны туралы түсінік береді. Бұл мұражай мемлекеттік емес, қоғамдық мұражайлардың түріне жататынын, бұл мұражай мектеп оқушыларын оқытуға және тәрбиелеуге арналғанын көрсетеді.

Мектеп мұражайының қоғамдық сипаты оның құрылуымен және қоғамдық негізде әрекет етуімен ғана емес, сонымен қатар білім беру ұйымында ол оқушылардың өзін-өзі басқаруының, туған өлкенің тарихына қызығушылық негізінде балаларды біріктірудің және оны мұражай-өлкетану құралдарымен зерттеудің белгілі бір түрі болып табылатындығымен анықталады.

Мұражай атауына оның бейінін қосу қиынырақ. Мұражай бейіні оны жіктеудің маңызды санаты болып табылады. Мұражайлар келесі негізгі бейіндік топтарға бөлінеді: жаратылыстану, тарихи, әдеби, көркем, музыкалық, театр, техникалық, ауылшаруашылық және т.б. кешенді бейінді мұражайлар жиі кездеседі, олардың мысалы өлкетану мұражайлары.

Сонымен қатар, мұражай бейінін оның шеңберінен шығуға болмайтын қатаң құрылым ретінде қарастыруға болмайды. Мектеп мұражайының ерекшелігі - балалар мен мұғалімдердің шығармашылық процесінде құрылған, олар белгілі бір бейінге ішінара ғана сәйкес келеді, бірнеше бейінді біріктіреді немесе дамыған сайын бейінін өзгерте алады. Барлық дерлік бейінді жіктеуіштерде тарихи бейін мұражайлары бірінші орынға қойылады, өйткені барлық мұражайлар тарихи, тек кейбіреулері әлеуметтік тарихты, басқалары табиғат тарихын, басқалары әдебиет тарихын, бейнелеу өнерін, техника тарихын және т.б. құжаттайды.

Соңғы жылдары білім беру ұйымдарының тарихындағы мектеп мұражайларының едәуір өсуі байқалды, олар да бейіні бойынша тарихи, бірақ өзіндік ерекшеліктері бар. Сондай-ақ, ауыл тарихы мұражайларының саны артып келеді, этнографиялық, әскери-тарихи мұражайлар азайып келеді.

Мектеп мұражайларының маңызды ерекшелігі - олардың өлкетану бағыты, яғни олар негізінен туған өлкенің тарихы мен табиғатына байланысты оқиғалар мен құбылыстарды зерттейді. Осылайша, барлық дерлік мектеп мұражайларын өлкетану деп санауға болады.

Сонымен қатар, мектеп мұражайы үшін ерекше әлеуметтік институт ретінде бейінді ғана емес, сонымен қатар оның мүмкіндіктерін, мұражай технологиялары деңгейіндегі ерекшеліктерін және оқу-тәрбие процесінің қажеттіліктерін анықтау маңызды.

Қалыптасқан мектеп мұражайының тұжырымдамасын құру.

Тұжырымдаманы құру - болашақ мұражайдың қалыптасуындағы алғашқы кезең. Бұл мұражай активі қызметінің ұзақ мерзімді бағдарламасы. Жобаны іске асыру барысында тұжырымдамаға, әдетте, мектеп

мұражайының мақсаты мен бағытын өзгертпейтін кейбір түзетулер енгізіледі.

Мұражай тұжырымдамасын құру кезінде білім беруді ұйымдастырудың нақты мүмкіндіктеріне сүйену керек. Мұражай тұжырымдамасын қалыптастыру үшін мектепте арнайы конференциялар, байқаулар, кездесулер және т.б. өткізу, барлық пікірлер мен ұсыныстарды тыңдауға тырысу ұсынылады.

Мектеп мұражайының тұжырымдамасын құру бойынша жұмыс кезең кезеңімен жүргізіледі:

1. Мұражай орны: мұражайдың атауы, оның білім беру ұйымына қатыстылығы, пошталық мекенжайы көрсетілген орналасқан жері.

2. Мақсаты: мұражай жұмысындағы түпкі мақсатты белгілеу, келушілер санатын, мұражай кеңесінің құрамын анықтау.

3. Экспозицияның мақсаты: экспозицияның негізгі идеясын анықтау.

4. Экспозицияның мазмұны: мұражай қорларының болуына немесе іздеу-жинау жұмыстарының негізінде экспозицияны авторлық көріністе сипаттау; экспозициялық кешендерді және оларды көрсету реттілігін ашу; экспозициялық алаңды көрсету, оған сипаттама беру.

5. Экспозицияны құру принципі: проблемалық, мемориалдық, коллекциялық, ансамбльдік, бейнелі-сюжеттік және т.б.

6. Экспозицияның тақырыптық құрылымын пысықтау.

7. Мұражай қорларын жинақтау: мектеп мұражайының қорларын қалыптастыру мақсатында іздеу-жинау жұмысының жоспарын жасау. Мұражай коллекцияларын есепке алуды және сақтауды ұйымдастыру.

8. Экспозицияның көркемдік эскиздік жобасын орындау: бөлменің жоспарын құру, оған стендтер, витриналар, подиумдар, интерактивті аймақтар және т.б.

9. Экспозициялық жабдықтың, техникалық құралдардың, көркемдік шешімнің және басқа шығындардың негізгі шығындарын анықтау.

Функционалды мақсаты мен қызмет формасы бойынша мектеп мұражайлары болуы мүмкін:

- мұражай - көрме;
- мұражай - шеберхана, студия;
- мұражай - клуб, театр;
- мұражай - әдістемелік кабинет;
- мұражай - шығармашылық зертхана;
- мұражай - ғылыми кабинет;
- туристік - өлкетану жұмысының мұражай-орталығы;
- мұражай - өлкетану сыныбы;
- мұражай - бейімдеу орталығы және т.б.

Бұл бағыт мұражайдың бейініне байланысты емес. Кез-келген мектеп мұражайы осы компоненттердің барлығын немесе бірнешеуін қамтуы мүмкін. Ең бастысы - оның қызмет түрі емес, мұражай коллекциясы негізінде өзінің білім беру функциясын қалай жүзеге асыратындығы.

Мектеп мұражайларын дамыту тұжырымдамасының негізінде келесі ережелер ескерілуі керек:

- мектеп мұражайы мектептегі мұражай - педагогикалық жұмыстың орталығына айналуы керек, оның негізі мұражай маңызы бар заттарды жинау болып табылады;

- мектеп мұражайы - бұл дәстүрлі мұражай мекемесі емес, балалардың, мұғалімдердің, ата-аналардың, ардагерлердің бірлесіп құру идеясын жүзеге асыруға болатын ашық жүйе.

Мектеп мұражайын құру туралы толық ақпаратты әдістемелік ұсыныстардан алуға болады:

1. Білім беру ұйымдарында өскелең ұрпақты әлеуметтік тәрбиелеудегі музей педагогикасының рөлі (әдістемелік ұсынымдар) – ҚР БҒМ РҚББОӘО әлеуметтік-педагогикалық бөлімі – Астана, 2014.

2. Қарағанды облысының білім беру ұйымдарында өлкетану жұмысын ұйымдастыру және мұражай құру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Қарағанды: ҚО ББД ОӘО, 2017. - 60 б.